Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Kehittämisjohtaja Harri Martikainen

Sisäministeriön lausunto koskien sisäisen turvallisuuden selontekoa VNS 4/2021 vp eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnan kuulemisessa

Aika: keskiviikko 20.10.2021 klo 9:30

Valtioneuvosto antoi selontekonsa sisäisestä turvallisuudesta eduskunnalle 20.5.2021. Selonteko ja sen valmistelu perustuivat eduskunnan päätökseen koskien edellistä, vuonna 2016 annettua selontekoa sekä pääministeri Marinin hallituksen ohjelmaan.

Eduskunta edellytti päätöksessään EK 8/2017 vp, että hallitus antaa eduskunnalle vuoden 2021 loppuun mennessä uuden kokonaisvaltaisen sisäisen turvallisuuden selonteon sisäisen turvallisuuden tilannekuvasta, uhkista ja tilasta, kansalaisten turvallisuuden tunteesta, sisäisen turvallisuuden viranomaisten suorituskyvystä ja toiminnan tuloksellisuudesta, toimintojen kehittämistarpeista ja haasteista sekä eri tehtävien asianmukaisen hoitamisen edellyttämistä kehittämistoimenpiteistä ja tehtäväperusteisesti pidemmän tähtäimen taloudellisista ja muista resurssitarpeista.

Ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa sekä puolustuspolitiikkaa koskevat selonteot ovat jo vakiintuneita. Nyt annettu, kautta aikain toinen sisäisen turvallisuuden selonteko muodostaa yhdessä niiden kanssa turvallisuusselontekojen kokonaisuuden. Ne kuvaavat Suomen ja Suomessa asuvan väestön turvallisuutta ja sen kehitysnäkymiä hyvin laajasti. Sisäisen turvallisuuden selonteko keskittyy toisaalta siihen, millaisia turvallisuusuhkia yksilöt ja yhteisöt Suomessa kohtaavat, sekä toisaalta siihen, millaista apua on saatavissa näiden uhkien toteutuessa. Selonteko on näin ollen ihmis- ja väestölähtöinen. Lisäksi selonteko on tulevaisuuslähtöinen; siinä tarkastellaan, miten tärkeimmät globaalit ja kansalliset muutosvoimat vaikuttavat sisäiseen turvallisuuteen.

Selonteossa käytetään suomalaisessa viitekehyksessä vakiintuneeksi muodostunutta laaja-alaista määritelmää sisäiselle turvallisuudelle[1]. Sen

[1] Sisäisellä turvallisuudella tarkoitetaan niitä yhteiskunnan ominaisuuksia, joiden johdosta ihmiset voivat nauttia oikeusjärjestelmän takaamista oikeuksista ja vapauksista ilman rikollisuudesta, häiriöistä, onnettomuuksista ja niihin rinnastettavista kansallisista ja kansainvälisistä ilmiöistä johtuvaa pelkoa tai turvattomuutta.

Kirkkokatu 12, Helsinki
PL 26, 00023 Valtioneuvosto
Vaihde 0295 480 171 | kirjaamo@intermin.fi | www.intermin.fi

myötä selonteossa tunnistetaan konkreettisten turvallisuusuhkien ja niiden torjunnan lisäksi onnettomuuksien, häiriöiden ja rikosten sekä turvallisuuden tunteen taustatekijät. Selonteko määrittelee turvallisuusongelmien ennalta ehkäisyn Suomen sisäisen turvallisuuden politiikan perustaksi. Tällä tavoin tarkastellen sisäisen turvallisuuden tilan kehittymisessä ja siihen tehtäviä panostuksia arvioitaessa tulee huomioida myös muut yhteiskuntapolitiikan osa-alueet, joilla on siihen vaikutuksia, kuin pelkästään turvallisuusviranomaisten toiminta. Näistä keskeisimpiä ovat syrjäytymisen ja yhteiskunnallisen eriarvoistumisen vähentäminen, jotka vuorostaan liittyvät työllisyyteen, koulutukseen, osallisuuteen, terveyteen, päihteidenkäyttöön ja hyvinvointiin laajasti.

Sisäisen turvallisuuden tilannekuva koko väestön tasolla on, että Suomi on kansainvälisen vertailun perusteella maailman turvallisin maa. Turvallisuus kuitenkin jakautuu varsin epätasaisesti ja eri turvallisuusongelmat kasautuvat eri ihmisryhmille. Näin ollen onkin perusteltua todeta, että sisäisen turvallisuus on henkilökohtaista. Turvallisuus on myös jatkuvassa muutoksessa ja selonteossa arvioidaan sisäisen turvallisuuden muutosta niin maan sisäisten kuin globaalien muutosvoimien näkökulmasta. Useilla muutosvoimilla on sekä myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia sisäiselle turvallisuudelle.

Kaupungistuminen ja väestön ikääntyminen haastavat palvelujärjestelmää erityisesti harvaan asutuilla alueilla. Suomi ikääntyy nopeammin kuin useimmat Euroopan maat ja väestöennusteiden mukaan vuonna 2030 joka neljäs suomalainen on yli 65-vuotias. Suomen asukastiheys on EU:n pienin, keskimäärin 16 asukasta neliökilometrillä, ja harvaan asuttujen alueiden asukasmäärät jatkavat laskuaan. Onnettomuuksien ja tapaturmien kokonaismäärän ennakoidaan laskevan edelleen, mutta painopiste siirtyy työikäisistä ikääntyneen väestön siihen osaan, jolla heikentynyt toimintakyky lisää onnettomuus- ja tapaturmariskiä.

Sisäisen turvallisuuden uhkina yksilö-, yhteisö- ja väestöryhmätasolla ovat erilaiset häiriöt, onnettomuudet ja rikokset, joiden nykytilaa ja esiintyvyyttä selonteossa tarkastellaan sekä koko väestön tasolla, että niiden ryhmien näkökulmasta, joille nämä uhat tyypillisesti kasautuvat. Yhteiskunnan tasolla erilaiset uhat muodostuvat vakavista ja laajamittaisista häiriöistä, joiden todennäköisyyttä sekä siinä odotettavia muutoksia selonteossa arvioidaan.

Kyselytutkimusten perusteella suomalaisten ja Suomessa asuvien ihmisten turvallisuuden tunne on hyvin korkea. Tämän osalta tulee kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että eri ihmisten välillä on eroja sekä kokonaiskuvan osalta,

että sen osalta, mitkä asiat aiheuttavat huolta. Selonteko on laadittu hetkessä, jossa koronaepidemian ja sen edellyttämien yhteiskunnallisten rajoitustoimien hyvinvointi- ja turvallisuusvaikutukset ovat vielä osin epäselviä ja vaativat valtion, hyvinvointialueiden ja kuntien panostuksia pitkäaikaisten, jopa ylisukupolvisten sosiaalisten vaikutusten ehkäisemiseksi.

Viranomaisten suorituskykyä tarkastellaan siitä näkökulmasta, miten niiden tehtävämäärät ovat kehittyneet ja miten ne suoriutuvat tehtävistään. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa hälytyspalvelujen vasteajat maan eri osissa, rikosten selvittämisaste ja muut palvelujen laatua osoittavat mittarit. Yleiskuva on, että vaikka arjen turvallisuusongelmien kehitys on pääosin ollut myönteinen, ovat viranomaisten edellytykset suoriutua lakisääteisistä tehtävistään osin heikentyneet. Tämän taustalla on toisaalta tehtävien monimutkaistuminen ja toisaalta viranomaistoimintaan 2010-luvulla kohdistuneet säästövelvoitteet osana julkisen talouden sopeuttamistoimia.

Selonteossa asetetaan tavoitteeksi pääministeri Marinin hallituksen ohjelmaa noudattaen, että Suomi pysyy maailman turvallisimpana maana jatkossakin. Lisäksi selonteko täsmentää tavoitetta edellä kuvattujen seikkojen perusteella niin, että varmistetaan sisäisen turvallisuuden kehittyminen edelleen niin, että Suomi on tulevaisuudessa entistä turvallisempi maa kaikille ihmisille ja ihmisryhmille.

Näihin tavoitteisiin pääsemiseksi selonteossa päätetään toimintalinjauksista, joista osa koskee eri turvallisuusviranomaisia ja osa on poikkihallinnollisia. Sisäisen turvallisuuden palvelut tuotetaan tehokkaasti, yhdenvertaisesti ja saavutettavasti. Palvelujen alueellisen tarpeen ja saatavuuden tulee olla hyväksyttävässä tasapainossa. Ennalta ehkäisyn ensisijaisuus merkitsee turvallisuusviranomaisten toiminnalle ennen kaikkea sen estämistä, että ongelmat uusiutuvat samoille ihmisille ja samoilla alueilla. Tämä edellyttää yksittäisten tilanteiden taustalla olevien ilmiöiden ja niihin vaikuttamisen tuntemista sekä uusia yhteistyörakenteita. Luottamus ja turvallisuuden tunne ovat keskeisiä voimavaroja Suomen sisäisessä turvallisuudessa. Niiden ylläpitämisessä tullaan jatkossa vahvemmin huomioimaan yhteiskunnan monimuotoistuminen ja ihmisten elämänpiirien eriytyminen.

Suomalainen moniviranomaisyhteistyö on kansainvälisesti hyvällä tasolla ja sillä on pitkät perinteet. Kaluston ja osaamisen yhteiskäyttö sekä päätöksenteon selkeys ovat suomalaiselle viranomaisyhteistyölle leimallisia piirteitä, joilla on saavutettu verrokkimaita parempi tehokkuus ja kokonaistaloudellisuus. Poliisin, Tullin ja rajavartioviranomaisten PTR-yhteistyö toimii hyvin, minkä lisäksi sisäisen turvallisuuden viranomaisilla on

tiivis yhteistyö Puolustusvoimien kanssa, jolla on tärkeitä virka-aputehtäviä sisäisen turvallisuuden tukemisessa normaalioloissa. Moniviranomaisyhteistyön merkitys korostuu erityisesti harvaan asutulla alueella.

Rajavartiolaitoksen kykyä aluevalvontaan ja alueellisen koskemattomuuden turvaamiseen sekä maanpuolustukseen kehitetään tiiviissä yhteistyössä Puolustusvoimien kanssa.

Selonteon poikkihallinnolliset kehittämislinjaukset koskevat muun muassa tapaturmien ehkäisyä, hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämisen parempaa keskinäistä koordinaatiota, alueellisen ja paikallisen turvallisuussuunnittelun rakenteiden kehittämistä, strategista turvallisuusviestintää, segregaation ehkäisyä sekä rasismin vastaisen toiminnan ja hyvien väestösuhteiden edistämistä.

Selonteon mukaan maahanmuutto itsessään ei ole sisäisen turvallisuuden kysymys, mutta sääntelemättömänä muuttoliike voi aiheuttaa epävakautta valtioiden sisällä ja välillä. Suurin osa globaalista muuttoliikkeestä on hallittua ja tapahtuu työn, perhesiteen tai opiskelun perusteella. Suomeen suuntautuvasta muuttoliikkeestä yli 90 prosenttia on työ-, perhe- ja opiskeluperäistä. Suomi toimii monin osin jo nyt ulkomaalaisen ja ulkomaalaistaustaisen työvoiman varassa. Maahanmuuttoviraston tavoitteena on varmistaa Suomen vetovoimaisuus kansainvälisten osaajien näkökulmasta, ja taata laadukkaat ja nopeat maahanmuuton lupaprosessit sekä oikeusturvan takaava kansainvälisen suojelun järjestelmä.

Toimintalinjausten tavoitteista osa on saavutettavissa uudelleenpainotuksilla, yhteistyöllä ja toimintatapojen muutoksilla osan edellyttäessä lisärahoitusta nykytasoon nähden. Selontekoa varten laadittujen arvioiden perusteella sisäisen turvallisuuden ja oikeudenhoidon tarpeisiin vastaaminen edellyttäisi niiden pysyvän rahoituksen tasokorotusta noin 10 prosentilla vuoden 2020 tasosta vuoteen 2030 mennessä. Kokonaisuutena tämä tarkoittaa noin 150 miljoonan euron lisäystä vuosittaiseen rahoitukseen verrattuna vuoden 2020 tasoon. Hallitus on sitoutunut lisäämään sisäisen turvallisuuden viranomaispalveluiden rahoitusta niin paljon kuin valtiontalous kulloinkin mahdollistaa. Selonteossa ei ole arvioitu sosiaali- ja terveyspalvelujen vaihtoehtoisten resurssitasojen vaikutusta sisäiselle turvallisuudelle, joskin vaikutusta on selonteon taustalähteinä käytettyjen tutkimusten ja selvitysten perusteella pidettävä merkityksellisenä sekä historiallisesti että tulevaisuudessa.

Arviot pitävät sisällään sekä nykyhaasteisiin vastaamisen sillä tasolla kuin niiden arvioidaan toteutuvan vuoden 2030 tasossa että selonteossa esitetyt uudet painopisteet, joita ovat muun muassa riittävä läsnäolo ja hälytysvaste kaikkialla Suomessa niin normaalioloissa kuin häiriötilanteissa, ennaltaehkäisevän toiminnan vahvistaminen sekä poliisin kyky torjua myös lievempiä rikoksia ja oikeudenhoidon kyky käsitellä rikosasioita. Lisäksi arvio kattaa viranomaistoiminnan materiaaliset uudistamistarpeet sekä nousevat ICT-käyttökustannukset ja kiinteistökulut. Ennalta ehkäisevä työn lisääminen sekä teknologian hyödyntäminen hillitsevät osaltaan kustannusten nousupainetta.